

СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ

ЈЕВРЕЈИ

Уређивачки одбор

- Мр Зоран Комадина, редовни професор (декан)
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
- Др Милош Ковачевић, редовни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
- Др Драган Бошковић, редовни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
- Др Бранка Радовић, редовни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
- Др Јелена Атанасијевић, ванредни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
- Др Анђелка Пејовић, редовни професор
Филолошки факултет, Београд
- Др Владимир Поломац, ванредни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
- Др Никола Бубања, ванредни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
- Др Часлав Николић, ванредни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
- Др Мирјана Мишковић Луковић, редовни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
- Др Катарина Мелић, редовни професор
Филолошко-уметнички факултет, Крагујевац
- Др Персида Лазаревић ди Ђакомо, редовни професор
Универзитет „Г. д Анунцио”, Пескара, Италија
- Др Ала Татаренко, ванредни професор
Филолошки факултет Универзитета „Иван Франко”, Лавов, Украјина
- Др Зринка Блажевић, редовни професор
Филозофски факултет, Загреб, Хрватска
- Др Миланка Бабић, редовни професор
Филозофски факултет, Универзитет Источно Сарајево, Босна и Херцеговина
- Др Михај Радан, редовни професор
Факултет за историју, филологију и теологију, Темишвар, Румунија
- Др Димка Савова, редовни професор
Факултет за словенску филологију, Софија, Бугарска
- Др Јелица Стојановић, редовни професор
Филозофски факултет, Никшић, Црна Гора

Уредник

- Др Драган Бошковић, редовни професор (одговорни уредник)
Др Часлав Николић, ванредни професор

Рецензенти

- Др Душан Иванић, редовни професор (Београд)
- Др Александар Јерков, редовни професор (Београд)
- Др Драган Бошковић, редовни професор (Крагујевац)
- Др Катарина Мелић, редовни професор (Крагујевац)
- Др Богуслав Зјелински, редовни професор (Познањ, Пољска)
- Др Душан Маринковић, редовни професор (Загреб, Хрватска)
- Др Роберт Ходел, редовни професор (Хамбург, Немачка)
- Др Ала Татаренко, ванредни професор (Лавов, Украјина)

СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ, УМЕТНОСТ
Зборник радова са XV међународног научног скупа
одржаног на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу
(30–31. X 2020)

Књига II/2

ЈЕВРЕЈИ

Уредници

Проф. др Драган Бошковић
Проф. др Часлав Николић

Крагујевац, 2021.

САДРЖАЈ

1

Часлав В. НИКОЛИЋ

БАРКА И АУТОПОЕТИКА: СИМБОЛИЧКЕ ФОРМЕ
ВОДЕ, ПЛОВИЛА И ПУТОВАЊА У СТАРОМ ЗАВЕТУ И У
РОМАНУ О ЛОНДОНУ МИЛОША ЦРЊАНСКОГ / 9

Никола З. ПЕУЛИЋ

ТРАНСФОРМАЦИЈА БЕСТИЈАРИЈУМСКОГ КОМПЛЕКСА
СТАРОЗАВЕТНЕ КЊИГЕ ПРОРОКА ЈОНЕ У РОМАНУ
О ЛОНДОНУ МИЛОША ЦРЊАНСКОГ / 29

Ђорђе Р. РАДОВАНОВИЋ

ЈЕВРЕЈСТВО КАО „ЧЕТВРТИ СВЕТ” АНДРИЋЕВЕ ТРАВНИЧКЕ ХРОНИКЕ / 39

Снежана С. БАШЧАРЕВИЋ

ПЛАЊАЊЕ КРИВИЦЕ (ПЕТ ЈЕВРЕЈСКИХ ЛИКОВА
У АНДРИЋЕВИМ ПРИПОВЕТКАМА) / 57

Сања В. ГОЛИЈАНИН ЕЛЕЗ

ПРОЦЕСУАЛНА ДУХОВНОСТ ЈЕВРЕЈСКЕ ТЕМЕ
У АНДРИЋЕВОЈ ПОЕТИЦИ (ИСТИНЕ) КАО ВИД
ОНТОЛОГИЗАЦИЈЕ ХРОНОТОПА ГРАДА / 67

Марија М. ШЉУКИЋ

ПОЈЕДИНАЧНО И КОЛЕКТИВНО ПАМЋЕЊЕ КАО ПОЕТИЧКА
КОНСТАНТА У ЈЕВРЕЈСКИМ ПРИЧАМА ИВЕ АНДРИЋА / 81

2

Анка Ж. СИМИЋ

ПСАЛМИ У СТАРОМ ЗАВЕТУ И СРЕДЊОВЕКОВНОЈ
АПОКРИФНОЈ КЊИЖЕВНОСТИ / 91

Николина П. ТУТУШ

СЛИКА РАЈА У СРПСКОЈ СРЕДЊОВЕКОВНОЈ ЦРКВЕНОЈ ПОЕЗИЈИ / 101

Предраг З. ПЕТРОВИЋ

БОГОДЕЈСТВЕНА СВЕДОЧАНСТВА БИБЛИЈСКИХ ИДЕОГРАМА / 117

Ђорђе М. ЂУРЂЕВИЋ

ПРЕЖИЦИ МАТРИЈАРХАТА У МАРИОЛОГИЈИ ПРАВОСЛАВНЕ
БОГОСЛУЖБЕНЕ ХИМНОГРАФИЈЕ / 129

Александра Д. МАТИЋ

КРАЉ СОЛОМОН У ЈЕВРЕЈСКОЈ И СРПСКОЈ
УСМЕНОЈ ТРАДИЦИЈИ / 145

Ана С. ЖИВКОВИЋ
ЈЕРУСАЛИМ У РЕЛИГИОЗНОМ ЕПУ ИСТОРИЈА О ПОСЛЕДЊЕМ
РАЗОРЕНИЈУ СВЕТАГО ГРАДА ЈЕРУСАЛИМА ВИКЕНТИЈА РАКИЋА / 165

Срђан В. ОРСИЋ
ЈЕВРЕЈИ У СРПСКОМ РОМАНУ 19. ВЕКА / 175

3

Василије К. МИЛНОВИЋ
СРПСКА КЊИЖЕВНОСТ КАО ИЗВОР ЗА ИСТРАЖИВАЊЕ
И РАЗУМЕВАЊЕ ХОЛОКАУСТА: СРПСКИ И ЈЕВРЕЈСКИ
НАРАТИВ СТРАДАЊА У СРПСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ / 185

Јелена Н. АРСЕНИЈЕВИЋ МИТРИЋ
СТРАДАЊЕ СРБА И ЈЕВРЕЈА У РОМАНУ
ЈАСЕНОВАЦ ЉУБЕ ЈАНДРИЋА / 203

Krinka B. VIDA KOVIĆ PETROV
RETHINKING THE HOLOCAUST NOVEL IN YUGOSLAVIA: FROM HINKO
GOTTLIEB TO ALEKSANDAR PETROV'S LIKE GOLD IN FIRE / 225

Dubravka K. BOGUTOVAC
NOSAČ SAMUEL KAO NOSIVA SINEGDONA / 239

Andrijana A. NIKOLIĆ
RADOST I TUGA SAMOKOVLJINIХ ЈЕВРЕЈА / 247

Ђорђе Н. КЕБАРА и *Стеван М. МИЛОВАНОВИЋ* (Данијел Перахија)
СОЦИОКУЛТУРОЛОШКЕ ОСОБЕНОСТИ БЕОГРАДСКИХ
ЈЕВРЕЈА У ЗБИРЦИ ПРИЧЕ СА ЈАЛИЈЕ ХАИМА С. ДАВИЧА

Мирјана М. БЕЧЕЈСКИ
ТО „ПОДМУКЛО ДЕЈСТВО БИОГРАФИЈЕ“:
ПРИПОВЕТКА „АПАТРИД“ ДАНИЛА КИША / 277

Тамара М. ЉУЈИЋ
КАПО – ТИТУЛА НЕМОГУЋНОСТИ ПОСТОЈАЊА
ИЗМЕЂУ „МИ“ И „ОНИ“ / 287

4

Оља С. ВАСИЛЕВА
„ГРОЗНИЦЕ ЈЕДИНСТВА“ СТАНИСЛАВА ВИНАВЕРА / 299

Александра В. ПАУНОВИЋ
ЈЕВРЕЈИ У ПОЕЗИЈИ РАШЕ ЛИВАДЕ: КОЛИКО НИСКО ДО БОГА? / 309

Сузана Р. БУНЧИЋ
ПРИПОВИЈЕДНЕ СТРАТЕГИЈЕ И ПРИЧА
У РОМАНУ ДОСИЈЕ ШЛОМОВИЋ / 325

Јована Б. КОСТИЋ
ЕФЕКАТ ХОЛОКАУСТА У РОМАНУ ГЕЦ И МАЈЕР ДАВИДА АЛБАХАРИЈА / 337

Марија С. ПАНТОВИЋ

„ОНЕ ГОВОРЕ СВОЈИМ ОДСУСТВОМ, ОНИМ ШТО НИКАДА
НЕЋЕ БИТИ”: О ПРИСУТНОМ ОДСУСТВУ У РОМАНИМА
ЦИНК И МАМАЦ ДАВИДА АЛБАХАРИЈА / 347

Дина М. ЛИПЈАНКИЋ

ИЗМЕШТЕНОСТ ИДЕНТИТЕТА У ЕГЗИЛУ И НОСТАЛГИЈА ЗА
ИДЕНТИТЕТОМ У СНЕЖНОМ ЧОВЕКУ ДАВИДА АЛБАХАРИЈА / 357

Александра В. ЧЕБАШЕК

ТРАГОВИМА СМРТИ У РОМАНУ АЛЕКСАНДРА
ХЕМОНА ПРОЈЕКАТ ЛАЗАРУС / 369

Gordana M. TODORIĆ

PROBLEM RAZGRANIČENJA SVETOVA
– SEMPER IDEM ЂОРЂА ЛЕБОВИЋА / 379

Миливоје В. МЛАЂЕНОВИЋ

ЈЕВРЕЈСТВО ИЗ ПЕРСПЕКТИВЕ ДЕТЕТА У РОМАНУ
SEMPER IDEM ЂОРЂА ЛЕБОВИЋА / 387

Зорица Н. МЛАДЕНОВИЋ

ИНТЕРТЕКСТУАЛНИ ПЛУРАЛИТЕТ У ПЕСМИ
„ДО ВИЂЕЊА ДАНИЦЕ” РИЧАРДА БЕРЕНГАРТЕНА / 397

4

Дина М. ЛИПЈАНКИЋ¹
 Универзитет у Крагујевцу
 Филолошко-уметнички факултет

ИЗМЕШТЕНОСТ ИДЕНТИТЕТА У ЕГЗИЛУ И НОСТАЛГИЈА ЗА ИДЕНТИТЕТОМ У СНЕЖНОМ ЧОВЕКУ ДАВИДА АЛБАХАРИЈА

Радам се настоји испитати идентитет егзиланта у оквиру колективног идентитета кроз одговоре на питања: Какав је егзил Албахаријевог јунака? Како се његов егзил огледа у његовом идентитету? Како се показује носталгија за пређашњим и будућим идентитетом? Како види себе: као Другог, или као измештеног негде између животних светова Себе и Другог? Шта и/или кога види у огледалу: реалност, прошлост, Себе, Другог, Измештеног? Шта осећа док се огледа: носталгију, неспокојство? Како идентитет трпи и како се развија?

Кључне речи: идентитет, језик, Други, егзил, измештеност, носталгија

Роман *Снежни човек* Давида Албахарија прати јунака који одлази из своје домовине и настањује се у некој земљи на северу. Јунак је без имена, домовина је без имена и земља боравка је без имена. Међутим, из чињеница да Албахари пише аутобиографски² и да је *Снежни човек* први роман у 'канадској трилогији'³, може се спознати нешто више о идентитетима самог јунака и споменутих држава. Тако, како су и неки критичари⁴ у својим радовима наглашавали, јунак потиче из неке од југословенских држава, а слетањем на аеродром ступа на тло Канаде. Такво недовољно одређено али донекле подразумевано окружење омогућава Албахарију дисперзиван фокус на бројне и разноврсне теме, какве су: егзил, носталгија, питање идентитета, питање језика. Овим радом се, управо, намерава критичко и детаљно сагледавање поменутих тема.

Ја-идентитет и Ми-идентитет или шта је идентитет?

Идентитет је слика коју дати субјект (особа или група) има о себи. Наиме,

„[и]дентитет је ствар свести, тј. рефлексивности несвесне слике о себи. Ово важи како у индивидуалном тако и у колективном животу. Ја сам личност само уколико себе спознам као особу и исто тако нека група је 'племе', 'народ' или 'нација' само у оној мери у којој се у оквиру таквог појма подразумева, представља и замишља.”
 (Асман 2011: 134)

1 lidina_la@hotmail.com

2 „Ја, ако се не варам, увек пишем оно што се мени догађало на мојој властитој кожи...” (стр. 8), разговор Предрага Марковића и Давида Албахарија насловљен „Ја сам превејани постмодерниста” у: Слободан Радовић: *Реч по реч – књижевни разговори*, Рума: Српска књига, Горњи Милановац: Лио, 7–20.

3 Владислава Гордић Петковић наводи *Мамац* и *Мрак* као друга два романа поменуте трилогије (Гордић Петковић 2014: 170) (Гордић Петковић 2013: 97).

4 Овакво тумачење може се прочитати код Светозара Кољевића у књизи *Између завичаја и шућине – сусрети различитих култура у српској књижевности* и у раду Владиславе Гордић Петковић "Exile, Exodus and Failed Expectations: Ethnicity and Cultural Diversity as Seen by Serbian Writers in Canada".

У књизи *Култура ђаћења: писмо, сећање и политички идентитет у раним високим културама* Јан Асман ће понудити следећу типологију идентитета: Ја-идентитет (који обухвата и лични и индивидуални идентитет), Ми-идентитет и контраидентитет. Или другачије речено, идентитет појединца, колективни идентитет и контраидентитет.

Разлика између индивидуалног и личног идентитета је таква да је индивидуални идентитет слика, тј. свест појединца о сопственој „посебности, о његовој јединственисти и незаменљивости” (Асман 2011: 136), док је лични идентитет „збир свих улога појединца, особина и компетенција које настају приликом прилагођавања у специфичне констелације социјалног миљеа” (Асман 2011: 136). И док индивидуални идентитет проговара о разлици унутар истости, о специфичности, о самосталности, о посебности унутар униформности (дакле о својеврсном метафоричном удаљавању од друштва), дотле лични идентитет привлачи субјекта самом друштву, односно центру друштва. Дакле, и индивидуални и лични идентитет повезани су са колективом и Ми-идентитетом. Али, док је индивидуални идентитет онај који се својом различитошћу истиче у односу на колектив, дотле је лични идентитет онај који означава сједињеност, саображеност с колективом.

И индивидуални и лични идентитет су „ствар свести коју на специфичан начин обликују и одређују језик и поглед на свет, као и вредности и норме неке културе и епохе. [...] Идентитет, и Ја-идентитет, увек је друштвени конструкт и као такав, увек је културни идентитет” (Асман 2011: 136). Тако се потврђује да Ја-идентитет зависи од Ми-идентитета и обрнуто, тј. да су један другом потребни.

„Под *колективним* или *Ми-идентитетом* подразумевамо слику коју нека група ствара о себи и с којом се њени чланови идентификују. Колективни идентитет је питање идентификације од стране инволвираних индивидуа. Он не постоји 'сам по себи' већ увек само у мери у којој га одређене индивидуе прихватају. Он је јак или слаб у мери у којој је жив у свести чланова групе и у мери у којој мотивише њихове мисли и дела.” (Асман 2011: 136–137)

Дакле, његова оствареност не зависи од постојања појединца, већ од тога да ли га појединци из датог колектива прихватају.

Трећи тип идентитета који Асман спомиње јесте контраидентитет. Контра-идентитет је „нека врста покрета отпора. Контраидентитети се не стварају као одговор на хаос без културе, него се стварају против доминантне културе и за одржање, као што је то типично за мањине” (Асман 2011: 160). Као такав, он је и појединачни, али и партикуларни, колективни идентитет (мањина) који постоји у оквиру културе и културног идентитета доминантне групе (Асман 2011: 160–161).

За проблематику идентитета битно је и то да један идентитет не искључује постојање неког другог и другачијег идентитета. Штавише, „идентитет је [...] плурални тантум и претпоставља друге идентитете. Без мноштва нема јединственог, без различитости нема посебности” (Асман 2011: 140).

У студијама посвећеним овом проблему Слободан Дивјак, позивајући се на Хантингтона, наводи да извори појединачног, колективног, али и вишеструких идентитета јесу разнолики: аскриптивни, културни, територијални, политички, економски, социјални (Дивјак 2006: 111–112). У том смислу, доима се да у роману Давида Албахарија културни (националност, језик), територијални (место, град, држава, регион, географска локација, континент), политички (идеологија, држава), економски (посао, занимање, радна група), и социјални (пријатељи, колеге, статус) извори јесу условници и узрочници великог броја идентитета

„који могу бити ужи или шири, већег или мањег интензитета, мање или више инклузивни, различитих својстава, међусобно искључујући или преклапајући, хијерархиски поређани, мање или више значајни, интегративни или дезинтегративни, глобални, национални, субнационални или пароксијални, колективни или индивидуални и слично” (Дивјак 2006: 112).

У партикуларне идентитете, које Дивјак такође укључује у класификацију, убрајају се: културни, религиозни, обичајни, идеолошки, професионални, класни итд., али „сви ти партикуларни идентитети могу заправо настати тек у друштву као конститутивној заједници” (Дивјак 2006: 124). Зависност појединачног идентитета од заједнице Дивјак показује на наредном примеру. Наиме, постоји „велики број људи широм света” који

„доводи у везу национални идентитет са одређеним ’комадом’ земље, било да тај ’комад’ представља читаву територију земље у којој су рођени, било да се он третира као ’срце’ нације, зато што су се на њему одиграли догађаји од историјског значаја за домовину или због тога што се на њему налазе главни симболи културног наслеђа дате земље. Ти људи говоре о својој отаџбини, постојбини, светој земљи као о нечему што се не сме изгубити, јер би то значило и крај њиховог властитог идентитета” (Дивјак 2006: 133).

Када је о колективном идентитету Канађана реч, бројни аутори па и сам Албахари се слажу и истичу да је он разуђен, национално хетероген, и да управо због тога што је мултикултуралан, што би могло довести до сукоба, сукобљавања и хаоса, о њему се, као по неписаном правилу, не говори, већ се наместо њега стално проговара о природи, о простору, о северу, животињама, празнини... У Канади, дакле, постоји свест да је најбоље свима, па и мањинама, дати подједнака права и уврстити све појединачне и националне и културне идентитете у један мултикултурални. Али исто тако, у Канади постоји и свест да чак и тада, у тако изграђеном мултикултуралном идентитету, проговарањем о њему самом, па и о културним идентитетима у његовом саставу, може доћи до трвења, а тиме и до негативних последица. Стога се, као што постоји договор да је идентитет Канаде мултикултуралан, тако постоји и договор да се о њему ћути. А када треба о њему да се нешто и каже, правило је да се говори о његовој својеврсној замени – о природи, животињама, простору, празнини, северу...

У *Снежном човеку* Давида Албахарија приказани су ЈА-идентитет и колективни идентитет⁵, оба у раскораку и расцепу, тј. оба недовршена, непотпуна, нецеловита, растрзана. ЈА-идентитет јунака романа, неименованог професора и писца, Албахари ће осветлити кроз његове поступке, мисли и доживљаје у новој средини – Канади. Да би приказао кризу идентитета, Албахари ће приказати јунака како се у својим сећањима, мислима, маштањима, стално враћа у прошлост, у Југославију, константно вршећи поређења ситуација, доживљаја и искустава из садашњости и прошлости, односно из Југославије и Канаде.

Када је пак у питању Дивјаково проговарање о идентитету, приметимо да је у Албахаријевом роману присутан опис националног јунаковог идентитета као везаног за своју домовину и за властити идентитет. Присутан је и процес развијања партикуларног професионалног идентитета, тј. идентитета професора и писца.

5 Реч је и о пређашњим и о новим идентитетима, тачније о јунаковом пређашњем ЈА идентитету, о јунаковом југословенском МИ-идентитету, као и о новоусвојеним канадским ЈА и МИ идентитетима.

Питање егзила

Питање егзила није само савремено питање. Оно је старо колико и човек. Било да је човек био приморан или се самовољно одлучио на расанак са топом, тј. местом боравка и живота, егзил је увек представљао прекретницу у појединчевом животу. Андрејевић Видић ће, позивајући се на Ричија, дати следећи преглед појма егзил: добровољни егзил (емиграција), и принудни егзил, који може бити или метафорички или стварни (Ричи 1993: 20 према Андрејевић Видић 2019: 495). Ово су све примери спољашњег егзила који подразумева промену места боравка. Унутрашњи егзил пак односи се на приморавање појединца да остане у границама матичне земље.

Егзил је у тумачењу увек имао негативан предлогак. Међутим, у новијим тумачењима егзилу се приписују и позитивне конотације. Тумачећи дела, критичари су ти који указују да промена средине даје имигрантима могућност слободе, могућност комбиновања различитих погледа, култура, језика, могућност да из различитих перспектива, дакле, детаљније, сагледају проблеме и питања језика, културе, писања, живота и свега онога што је у фокусу рада једног имигранта.

Дакле, егзил је двојако осликан: и као „болно место, место туге” (Мелић 2008: 287), али и као место „наративне и лингвистичке слободе” (Мелић 2008: 287). Албахаријев јунак и јесте дошао у Канаду да би доживео ту стваралачку слободу, (и како каже декан у „’дошли сте овамо да пишете’, рекао је, ’и све ћемо учинити да вас ништа у томе не омете, понајмање успомене” (Албахари 1995: 20)). Али он наједном схвата да тек ту неће моћи да пише, да ће тек ту имати проблема, да ће се тек ту наћи у двоструком егзилу (и у унутрашњем, према ком је ту, у новој земљи, али не може да ствара и пише, али и у спољашњем егзилу), који је приказан одсуством чина писања и медијалном, па и измештеном⁶, позицијом јунаковог идентитета између идентитета родне земље и канадског идентитета.

Имајући у виду све разлике личног и колективног идентитета, али и егзила, даљи сегмент рада биће посвећен тумачењу истих у роману *Снежни човек*.

Идентитет и егзил у роману *Снежни човек*

Полазећи од Асманове типологије идентитета, указује нам се да је индивидуални идентитет главног јунака јасно назначен и одређен, док се лични идентитет развија током читавог романа. Заправо, прецизније је рећи да се осликава мучно прилагођавање и достизање нових идентитета, како индивидуалног, тако и личног идентитета у новој средини. Матерњи и језик нове средине, субјективни поглед на свет око себе, вредности и норме југословенске и канадске културе, елементи су који обликују ЈА-идентитет јунака у егзилу. Лични и индивидуални идентитет усмеравају јунака у супротном смеру, а тај осећај растрзаности само је удвостручен чињеницом да јунака разједињују два различита културна идентитета: југословенски и канадски. У том смислу, роман ће раскривати начине на које јунакову јединственост и компетенције које су прилагођене

6 Под термином медијални и медијаторски идентитет подразумевамо идентитет јунака који се налази између југословенског и канадског идентитета. То даље значи да јунак поседује југословенски идентитет и да због утицаја нове средине покушава да нађе начине да одржи властити идентитет а да се не асимилује. Термин измештени идентитет користимо у значењу јунаковог усвајања канадског идентитета, док још увек задржава и свој југословенски идентитет. Дакле, јунак се налази у медијаторској позицији током већег дела романа, а измештен идентитет се јавља кад год нешто прети да га из те позиције изведе. Потпуна асимилација биће када јунак потпуно прихвати нови идентитет, а старог се одрекне.

југословенском културном миљеу покушавају да надвладају силе канадског културног идентитета.

Управо те силе, као елементи колективног канадског идентитета, јесу присутне кроз утицај других ликова: декана, професора, студената, секретарице, шофера. Сви они предочавају слику канадског колектива са којом се саображавају: самосталност, окренутост себи, услужност али и одмереност и поштовање личног простора друге особе, окренутост природи, како у размишљањима, тако и у разговору:

„Онда ми неко други такну надланицу. Када сам отворио очи, угледао сам деканову секретарицу. У рукама је држала кутију од жутог стиропора. Управо је купила порцију свог омиљеног кинеског јела за ручак, рекла је, и видела ме како стојим пред вратима, затворених очију, мало нагнут, можда сам се чак и клатио, па се уплашила, рекла је, да не паднем. 'Изгледало је као да ћете пасти', биле су њене речи. Поред ових студената, рекла је, можете да пронесете мртваца, не би се уопште окренули, толико их ништа не занима, ни оно што уче ни оно што не уче..." (Албахари 1995: 40–41).

„'Овде готово никада не пада киша', рекао је шофер. 'Овде је ваздух толико сув', рекао је, 'да човек понекад пожели да живи испод водопада.'" (Албахари 1995: 23)

„Неко у пролазу помену звезде: 'Небо је синоћ било пуно звезда.'" (Албахари 1995: 40).

Ове особине ликова не само да су и слика и верзија њиховог колективног идентитета, већ су и представа која мотивише њихова размишљања и понашања.

Када је о контраидентитету и мањинама реч, Асман објашњава да је „[п]рогон мањина (на пример Јевреја, црнаца и сл.) довео до тога да се ове групе држе свог идентитета, као да се држе самог живота" (Асман 2011: 160). Такво поимање животне ситуације присутно је и код Албахаријевог јунака који идентитет изједначава са животом. Наиме, насртаји већине да прихвати канадске културне обрасце и схватања резултира јунаковим осећајем и доживљајем да остаје без ваздуха: „'Носталгија убија', рекао је професор. [...] Усне су већ почеле да ме боле од непрекидног осмехивања. [...] Одједном сам остао без ваздуха, као да је усисивач усисавао кисеоник а не прљавштину с пода. Опицао сам лице: осмех је напослетку ишчезао ..." (Албахари 1995: 38–39). Како му је нова култура претња и по идентитет и по живот, Албахаријев јунак стално изналази начине да спаси оба. То успева испијањем сока од поморанце, узимањем воде, пива, белог вина, кафе, али и скривањем од других. Јер мањинама је битно да у већој култури задрже нешто своје, нешто што је само њихово. Контраидентитет, стога, на нивоу колектива одговара личном идентитету на нивоу појединца, јер описује његову посебност, јединственост.

У таквом односу мањине и већине, контра-идентитета и ми-идентитета, битан је појам канонизације.

„Канонизовање значи: све што се сматра страним или ирелевантним бива искористено, све што се у нормативном и формативном смислу сматра значајним бива сакрализовано, тј. придају му се својства високе обавезности, последње инстанце и недодирљивости." (Асман 2011: 166)

И управо ће та сила канонизације бити покретач промена и (покушаја) измештања јунаковог идентитета, тј. узрочник медијалне позиције и постепеног преображаја јунаковог идентитета.

Медијална позиција, промене и покушаји измештања јунаковог идентитета

Идентитет јунака почиње да доживљава промене од тренутка ступања на канадски аеродром. Од тог момента па све до потпуног усвајања канадског идентитета, јунак ће се налазити у медијаторској позицији између свог југословенског идентитета и туђег канадског идентитета. Повремено ће у, за јунака, критичним ситуацијама, долазити до измештања и претње да се и јунаков идентитет измести, чиме би се ослободио пут за асимилацију. Све до самог краја јунак успева да измештање и асимилацију одгоди. Наредним цитатима наводи се пример ситуација у којима је судар са канадским идентитетом снажан и у којима постоји опасност од измештања идентитета:

„После сваког упознавања, као и после сваке размене ‘мисли’ са професором политичких наука, испијао сам **мало течности**, прво **бело вино**, потом **воду**, онда **млаку кафу**, на крају сам затражио **сок од поморанце**, толико су ми уста била сува од гнева и узбуђења. Када је професор политичких наука употребио реч ‘експеримент’, ‘ваша земља је била неуспешни експеримент’ биле су његове речи, помислио сам да ћу се **онесвестити**.” (Албахари 1995: 36)

„На неки начин, рекла је, ‘сви смо странци у овој земљи.’ [...] ‘Понекад верујем, рекла је, ‘да ова земља уопште не постоји, да смо је сви заједно измислили, и да ће једном морати да дође тренутак када ћемо увидети да живимо у празнини.’ [...] **Руке су ми подрхтавале, грашке зноја су ми избијале на челу и између праменова косе** и када сам покушао да узем чашу са **соком од поморанце**, исклизнула ми је између прстију.” (Албахари 1995: 69–70)

„Питајте га да ли се нешто променило, да ли се ово место разликује од онога одакле је дошао, да ли је овде мање у рату него што је тамо био?’ Сви су погледали у мене. Узео сам криглу и отпио неколико **дугих гутљаја пива...**” (Албахари 1995: 101)⁷

Ове ситуације само су неки од момената у којима јунаку прети измештање идентитета. И у свакој од тих ситуација оно што јунаку пружа спас сваки пут када канадски идентитет прети да га опхрва јесте нека врста течности, а најчешће сок од поморанце. Сок од поморанце је главни адут јунаковог идентитета понетог из родне земље. Сок од поморанце је спас у свакој негативној ситуацији, и у сваком додиру са другим, иностраним идентитетима, не само са канадским. Како сазнајемо, јунак се соком од поморанце бранио и од напада других култура које постоје у Канади, што је представљено примером странкиње која тражи пуњач акумулатора, а открива му и своје виђење Канаде као празнине. Оно што му странкиња говори и не би требало толико да га чуди јер јунак је и пре самог доласка у Канаду знао да ће нова средина, нова кућа, нови праг представљати опасност по њега и његов идентитет. Тиме се наглашава да јунак има искуства са путовањима, одласцима и доласцима, са другим културама, са универзитетима и студентима, са покушајима измештања идентитета, са асимилацијама, са соком од поморанце. И зато он унапред захтева да га сок од поморанце чека у изнајмљеној кући чим пређе праг: „[...] и могао сам једино да мислим на сок од поморанце, који шофер није био поменуо, али за који сам, у једном од последњих писама, нагласио, замолио: боље је рећи, да ме обавезно сачека када стигнем” (Албахари 1995: 13).

⁷ Нагласила ауторка рада.

Управо ће се у тој кући збити највећи број ситуација одсудних по јунаков идентитет: огледање у огледалу, намештање мапа, телефонски разговор са професором политичких наука, разговарање са странкињом. Ван куће, ситуације су следеће: разговор са студентима, предавања, пролажење ходницима универзитета, разговарање са деканом, декановом секретарицом, са професором политичких наука, песником и двома девојкама.

У таквим ситуацијама, сок од поморанце биће најчешћи облик лека против измештености и асимилације. А други облици борбе су: испијање воде, пива, кафе, белог вина. Сок од поморанце, вода и друге течности су, дакле, видови борбе који јунака враћају у медијаторску позицију. То и не треба да чуди јер сок од поморанце има функцију ритуала који је „ту да би се одржавао идентитетски систем групе” (Асман 2011: 148). Сок од поморанце има функцију извода колективног југословенског идентитета. Стога је сок нека врста медијатора који, заједно са водом, пивом, кафом и другим течностима, представља везу између земље рођења и земље боравка/имигрантства.

Јунакова борба за очување властитог идентитета, како Ја-идентитета, тако и колективног идентитета, увелико је поткрепљена и носталгичним осећањима самог јунака према својој домовини.

Наиме, јунаку је лоше сваки пут кад неко вербално нападне родну земљу, кад чује да се Југославија распала, кад се сети прошлости, кад почне да упоређује садашњи мигрантски живот са прошлим животом у домовини (као кад на пример упоређује поморанце и шљиве). И то зато што је носталгија увезана са незнањем „о томе шта се дешава у родној земљи” (Симић 2014: 349). Због тога је „[н]осталгија осећај губитка, али и романа са сопственом фантазијом” (Бојм 2011, према Стојковић 2014: 380). Због тога „[н]осталгична љубав може да преживи једино у вези на даљину” (Бојм 2011, према Стојковић 2014: 380).

Увезујући мотив сока и тему носталгије, јунак ће, у једном тренутку, управо поводом сока од поморанце, изјавити: „Једном се мора стати” (Албахари 1995: 127). Ипак, та реченица се може посматрати и у ширем контексту. Једном се мора стати и са пређашњим идентитетом понетим из родне земље, једном се мора стати и са медијалном позицијом идентитета. А то је својеврсна носталгија – носталгија за идентитетом уопште, јер идентитет се мора имати, па макар и асимиловани канадски. Јер идентитет му омогућава да живи, да дише, да ствара, да пише.

Таква стваралачка и животодавна карактеристика идентитета (било ког, а понајвише оног у егзилу) најбоље се читава на питању језика појединца. Језик је једна од карактеристика идентитета и његова битност се најбоље показује у ситуацијама које га доводе у питање, које га проблематизују, а таква је и ситуација са променом места боравка, са егзилем. Матерњи језик у егзилу постаје калцификован, заокружен у времену, довршен тренутком напуштања сопствене земље.⁸ Од тог тренутка матерњи језик слаби, посустаје, полако се, али сигурно губи, јер се не развија, нити употребљава у довољној мери и у разноликом контексту. Он полако уступа место новом језику, или још чешће хибриду – комбинацији матерњег језика и језика нове средине. Али понекад, а то све зависи од других карактерних особина појединца, матерњи језик уступа место тишини и ћутању. Јунак почиње да прећуткује своје коментаре, своја запажања, и то још од тренутка ступања на канадски аеродром:

8 „... и ту постоји она велика опасност да језик потамни, ако се не користи, као и свака друга ствар која од неупотребе тамни и бледи. [...] јер ако сте педесет година изван једног језика, ви више не говорите тај језик већ говорите језиком од пре педесет година. [...] језик је добио друго значење” (Радовић 2001: 13–14).

„Ноћ овде траје бескрајно, помислио сам...” (Албахари 1995: 17)

„Рат се некада сматрао врлином, рекао је, премда није навео ниједан пример.” (Албахари 1995: 100)

„Декан је сматрао да се наш разговор креће у погрешном правцу, да су премисе потпуно погрешно постављене, иако није навео које.” (Албахари 1995: 101)

„Декан је облизао усне и рекао да се нада да спадам у оне ствараоце који су у стању да пронађу различитост у једноличности, спектар боја сакривен у белилу снега. Нисам одговорио. Клигнуо сам главом, отворио врата и изашао из кола.” (Албахари 1995: 107)

У наведеним цитатима уочавамо да јунак своја размишљања не износи у јавност, да своја уочавања задржава за себе, и да тек понекад одговор наговести гестовима, покретима.

Са друге стране, истиче се да усвајање или потпуни прелазак на језик нове средине може бити спасоносан за очување здравља и идентитета имигранта. Наиме,

„[к]од писаца је чест случај да осећају недостатак у јединству своје индивидуе, односно осећај расцепа личности, а овај осећај нарочито је појачан у ситуацијама егзила, где се на то надовезује и усвајање другог језика и културе. Отуда и резултати неких истраживања указују на усвајање и употребу другог језика у егзилу као механизма одбране писаца од менталних поремећаја” (Симић 2014: 352).

То ће на крају јунак и учинити метафорично, идентитетски умирући/васкрсавајући, јер уколико Албахаријев јунак жели да у тој средини остане, мора да се прилагоди критеријумима мултикултуралног идентитета. Све друго штети његовом здрављу изазивајући мучнину, одсуство ваздуха, nelaгодност.

Поред језика, за развој идентитета битно је и постојање Другог, битна је интеракција са Другим. „Идентитет није константа, непроменљивост једном за увек некеме дата, већ он стално настаје, развија се и мења и то у односу према другима и другоме.” (Петровић 2014: 212) И тај други не мора бити стваран, већ може исто бити продукт мисли, а да опет утиче на идентитет појединца. Јер други је потребан зато што је Други, зато што је другачији, другачији од појединца о чијем се идентитету расправља. Други је потребан зато што је различит, а идентитет се дефинише разликом. „Конструкција идентитета врши се кроз разлике, то јест, кроз процес разлучивања разлике. Идентитет се, наиме, конструира само преко односа са другим, према ономе што му недостаје, према ономе што се зове конститутивна извањкост.” (Златар Виолић 2009: 38, према Стјепановић 2014: 625) Такав Други није битан само као разлика, и није битан само као одређујућа функција нашег идентитета. Тај Други битан је и за нашу аутоперцепцију, за то како видимо сами себе. Штавише, „[а]утоперципирање” се мења „у зависности од слике другог са којим се самерава” (Стјепановић 2014: 632). Дакле, Други не утиче само на наш идентитет, и на нашу слику коју пројектујемо у свет; он утиче и на слику коју имамо сами о себи. То како видимо и појмимо себе зависи стога од више фактора који се тичу Другог. Наиме, наша аутоперцепција зависи од самих Других (јер и они се међу собом разликују), зависи од слике коју Други нама приказују, а што је још битније зависи од слике Других каквима их ми појмимо. Дакле наша аутоперцепција зависи од наше перцепције Других, а наш идентитет зависи и једног и од другог, тј. и од наше аутоперцепције и од наше перцепције Других.

Други у виду декана, колега, професора, секретарице, шофера, колега у ресторану утичу различито на јунака и његов идентитет. Непозната, али услужна

особа, подстаћи ће јунака да покаже своју благост и захвалност, барем кроз мисли које ми читамо: „Осетио сам бескрајну захвалност према особи која се потрудила да испуни моју жељу, купи сок од поморанџе и стави га у фрижидер” (Албахари 1995: 16–17). Шофер ће, својом благошћу и ненаметљивошћу изазвати код јунака жељу да му открије своје мисли и да га пољуби у руку: „Пружио ми је руку. Имао је малу, топлу шаку, и једва сам се суздржао да је не пољубим. [...] Помислио сам да пођем за њим и да му кажем колико мрзим универзитет, понекад је добро отворити срце непознатим људима...” (Албахари 1995: 13).

За разлику од ових примера, у интеракцији са студентима, професором политичких наука и деканом, колегама и другим особама у ресторану јунак ће показати другачија осећања. Тако ће комуникација са професором политичких наука изазвати код јунака следећа размишљања: „Можда сам пребрзо закључио, помислио сам, да никоме нећу моћи да кажем да га мрзим” (Албахари 1995: 21). Дакле, поред нападног човека, јунакове мисли крећу се у смеру нелагоде, агресивности, нестрпљења. У комуникацији са различитим колегама (деканом, професором политичких наука, двома девојкама и песником) у ресторану, и јунаков ће идентитет показивати разлике. Говор професора политичких наука изазваће код јунака испијање „неколико дугих гутљаја пива” (Албахари 1995: 101), а девојке и њихово понашање јунак ће описивати благим речима:

„Девојка с ружом на ресици је дотакла ружу на ресици, благо, као да је милује, као да проверава да ли се и даље налази на истом месту. [...] Девојка с дугом плавом косом је негде прочитала, рекла је, да речи највише подсећају на пахуље јер, попут њих, понекад остану, задрже се дуже или краће време, али се на крају увек истопе, ишчезну. [...] Пришла ми је и загрлила ме, овлаш...” (Албахари 1995: 103–106)

Дакле, према неким ће бити благ и захвалан јер му откривају нешто скривено, нешто што није знао. У интеракцији са студентима, показаће се њихово несаосећање, незаинтересованост за стицање знања. На јунака то утиче тако што постаје нервозан, љут, осећа мржњу и сећа се своје земље и проблема и ситуација у њој, и тражи воде: „Нисам ни покушао да сакријем мржњу у свом гласу. ’Сваки човек је своја земља’, рекао сам...” (Албахари 1995: 61) и „[П]о завршетку пројекције, када су се упалила светла, изашао сам на бину и затражио чашу воде”, а када је водитељ изјавио да се прошлост не може повратити, „[з]атражио сам још једну чашу воде” (Албахари 1995: 63).

Ту видимо како се јунаков идентитет драстично мења у зависности од Другог са којим ступа у контакт. А та промена дешава се јер у Албахаријевом роману постоји повезаност Другог и себе као Другог. Наиме: „код Албахарија имамо двоструку перспективу *изван*, перспективу Другог, где је јунак Други у односу на своју околину, али је њему самом увек потребан Други у лику мајке, оца, брата, колеге, који ће га дефинисати...” (Андрејевић Видић 2019: 497), те тако наилазимо на већ поменуте ликове колега, професора политичких наука, странкиње, и других који јунака настоје да дефинишу и сведу на непроменљиви ентитет било погледом, било језиком.

Са перципирањем себе и других, присетићемо се и огледала у Албахаријевом роману, али и функције коју огледало има – да одражава оно што јесмо али што не можемо без посредства Другог/Других видети. Али јунак романа као да и у огледалу види другог, а и речено је да у егзилу појединац постаје то друго, тај Други.

„У растућој тмини мој лик се губио, утибао се и таласао на површини огледала...” (Албахари 1995: 119).

„Приближио сам се огледалу, али видео сам још само свој нос, врх носа, а онда је и он ишчезао, као све остало” (Албахари 1995: 120).

„[...] али то је био само још један од неуспеха, као што даљина није успела да ме удаљи од места којем сам стварно припадао, вртлог да ме избави од праволинијског кретања историје, снови да ме сачувају од стварности, одрази да постану моје право биће” (Албахари 1995: 141).

Када јунак себе гледа у огледалу, он уочава искривљеност уста, носа, физиономије. Јунак у огледалу види оно што и сам осећа – да није све у реду, да се не осећа добро. Види да нестаје, да се губи, види да то више није он. Због те ишчашености, потпуне измештености личности и идентитета, јунак ће одлучити да је најбоље да се приклони новој средини и спасе и свој живот и свој идентитет.

Закључак

Роман *Снежни човек* Давида Албахарија тематизује живот јунака-писца и његове проблеме у новој земљи – Канади. О јунаковом животу у родној земљи доиста се мало зна. Текстурална референца која нам наговештава да је јунак био у својеврсном унутрашњем и/или спољашњем егзилу у својој родној земљи је реченица коју декан саопштава јунаку: „’Дошли сте овамо да пишете’, рекао је, ’и све ћемо учинити да вас ништа у томе не омете, понајмање успомене’” (Албахари 1995: 20). То значи да је јунак ступио на тле Канаде с намером да се и даље његов идентитет одређује као идентитет писца. Међутим, роман као да нам ускрађује текстуралне наговештаје као и експлицитне референце на његово писање. Ипак, то, да роман нешто ускрађује, је привид, јер јунак одиста и не користи своје списатељске таленте. А с обзиром на то да јунак жели да очува свој списатељски идентитет, постаје чудно што се бори пасивно, тј. тако што не пише.

Али, иако јунак не користи писане речи, ипак су речи те које га највише преображавају, мењају, угрожавају. Зато је и сам процес преображавања, који се полако одвијао, најбоље описан кроз језик. Наиме, јунак се од самог почетка, од пристизања на аеродром и од разговора са шофером, полако измешта из говора, из разговора. Ту ће први пут одлучити да нешто не каже, не саопшти, да само заћути, одмахне руком. После ће опет у ситуацији са шофером мислити да му нешто каже, па одустати од тога, да би, након што још једном приликом прође кроз исту хоћу-нећу дилему, схватио да је добро што ћути и не говори баш све. И касније ће у разговору са студентима, са професорима, деканом повремено ћутати, и у свакој таквој тишини и одустајању од говора помоћи ће му лек – сок од поморанце, вода или друге течности. Измештајући се полако из говора, јунак ступа у медијалну позицију, позицију између свог југословенског идентитета и канадског идентитета. Измештајући се полако из говора, дијалога, јунак се полако пребацује ка мислима, ка дискурсу, ка језику (мисли), ка тексту. А када се измешта из говора, он полако ступа на маргиналну позицију, док онај који осваја језик, осваја и центар. У наводу да „[o]нај ко влада језиком, заузима позицију центра” (Стојковић 2014: 382) испрва препознајемо позиције професора, декана, а понајвише професора политичких наука који заузимају власт над језиком а тиме и функцију моћи:

„Наравно да се могло избећи, хтео сам да кажем, али онда је професор политичких наука одмахнуо руком и избрисао моје речи још пре него што сам успео да их изговорим. Он је био професор, он је знао, он је потицао из храма науке, он је једини имао

слободан приступ у тајну одају иза олтара сазнања. Када он одмахне руком, свет се затвара, или отвара, у зависности у ком смеру се рука креће, али после тог покрета, отварања или затварања, свеједно, речи више нису значиле ништа.” (Албахари 1995: 32)
 За декана „је рат био најобичнија манипулација, злоупотреба људи, десакрализација основних људских права, уништавање врлина. [...] ’Ми стално живимо у рату’, рекао је професор политичких наука [...] ’и оно што доиста не можемо да замислимо јесте мир.” (Албахари 1995: 100–101)

„Стискао сам слушалицу уз уво, застрашен од тренутка када ће заћутати и приморати ме на одговор. Нисам могао да се сетим ниједне реченице; мислио сам само у речима, у размацама између речи. [...] ’Да’, рекао сам. Нисам могао да се сетим ниједне друге речи.” (Албахари 1995: 130–131)

У овим цитатима препознајемо све елементе моћи и немоћи. С једне стране ту су: бујица речи, покрети, гестови, одмахивање руком код моћнијих инстанци, а са друге, немоћне стране – тишина, брисање неизговорених речи, запрека говора, безначајност речи и говора, неизвесност, nelaгода, страх и расцепканост мисли и реченица. Услед такве немоћи, а понајвише списатељске, јунак ће осетити носталгију за идентитетом, било каквим, па макар и канадским, и упутити се на стазе асимилације и усвајања колективног канадског идентитета.

ЛИТЕРАТУРА

- Албахари 1995: Д. Албахари, *Снежни човек*, Београд: Време књиге.
- Андрејевић Видић 2019: Ј. Андрејевић Видић, „Теоријски аспект јеврејског идентитета сaгледан кроз свакодневицу модерне жртве у делима Сола Белоуа и Давида Албахарија”, у: Лопичић, Мишић Илић (ур.) *Језик, књижевност, теорија*, Ниш: Филозофски факултет, 491–500.
- Асман 2011: Ј. Асман, *Култура памћења: писмо, сећање и политички идентитети у раним високим културама*, Београд: Просвета.
- Бојм 2011: S. Boym, *The Future of Nostalgia*, New York: Basic Books.
- Гордић Петковић 2013: V. Gordić Petković, ”Popular Culture and the Volatile Identity in the Novels by David Albahari and Douglas Coupland”, у: J. Novaković, V. Gvozden (ур.), *Modern Canada: Prejudices, Stereotypes, Authenticity*, Београд: Megatrend univerzitet, 95–103.
- Гордић Петковић 2014: V. Gordić Petković, ”Exile, Exodus and Failed Expectations: Ethnicity and Cultural Diversity as Seen by Serbian Writers in Canada”, у: J. Novaković, V. Lopičić (ур.), *Canada: New Ideas for the New World*, Београд: Filološki fakultet: Srpska asocijacija za kanadske studije, 169–177.
- Дивјак 2006: С. Дивјак, *Проблем идентитета: културно, етничко, национално и индивидуално*, Београд: Службени гласник.
- Кољевић 2015: С. Кољевић, *Између завичаја и туђине – сусрети различитих култура у српској књижевности*, Нови Сад: Академска књига.
- Мелић 2008: К. Мелић, „Милан Кундера о политици и књижевности: мапа егзила и његова демистификација”, у: Д. Бошковић (ур.), *Српски језик, књижевност, уметност*, књига 2, *Књижевност, политика, друштво*, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 281–288.

- Петровић 2014: Д. Петровић, „Други језик – проблем матерњег језика у есејима Давида Албахарија”, у: М. Анђелковић, М. Ковачевић (ур.), *Савремена проучавања језика и књижевности*, књига 2, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 209–219.
- Радовић 2001: С. Радовић, *Реч по реч – књижевни разговори*, Рума: Српска књига, Горњи Милановац: Лио. (Д. Албахари „Ја сам превејани постмодерниста”)
- Ричи 1993: J. M. Ritchie, *European literary exiles*, у *Comparative Criticism*, 15, *The Communities of Europe*, ed. E. S. Sahoffen, Cambridge: University Press.
- Росић 2008: Т. Росић, „Егзил као сви ми: Наратив егзила у делу Рајнер Марије Фасбиндера, Владимира Набокова и Давида Албахарија”, у: Д. Бошковић (ур.), *Српски језик, књижевности, уметности*, књига 2, *Књижевности, политика, друштво*, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 137–151.
- Саид: Edward Said, „Razmišljanja о egzilu”, <http://www.zarez.hr/149/temabroj3.htm>.
- Симић 2014: Ј. Симић, „Питање језика и идентитета у књижевном стваралаштву Милана Кундере и Андреја Макина – егзил као избор или неминовност”, у: М. Анђелковић, М. Ковачевић (ур.), *Савремена проучавања језика и књижевности*, књига 2, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 345–353.
- Стјепановић 2014: Д. Стјепановић, „Слика другог у *Дневнику једног добровољца*”, у: М. Анђелковић, М. Ковачевић (ур.), *Савремена проучавања језика и књижевности*, књига 2, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 623–633.
- Стојковић 2014: Н. Стојковић, „Мајкл К као уметник измештања: унутрашњи егзил у роману *Животи и времена Мајкла К* Џ. М. Куџија”, у: М. Анђелковић, М. Ковачевић (ур.), *Савремена проучавања језика и књижевности*, књига 2, Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 377–386.

THE OUT-OF-PLACE IDENTITY IN EXILE AND THE LONGING FOR IDENTITY IN *THE SNOW MAN* BY DAVID ALBAHARI

Summary

The paper deals with the themes of identity and exile within the realms of Albahari's novel *The Snow Man*. The analysis has revealed that the character's identities change from the individual, personal, and collective identity related to the character's homeland to the respective Canadian identities. The main protagonist deals with the problems of language and Otherness, homesickness and quietness, only to reach the destined and desired position of a writer. Becoming an official writer of the Canadian multinational identity (which is his discursive identity), he reaches the text as the narrator (not the protagonist), naming himself the ruler of the literary world.

Keywords: identity, Other, exile, out-of-place, homesickness

Dina M. Lipjankić